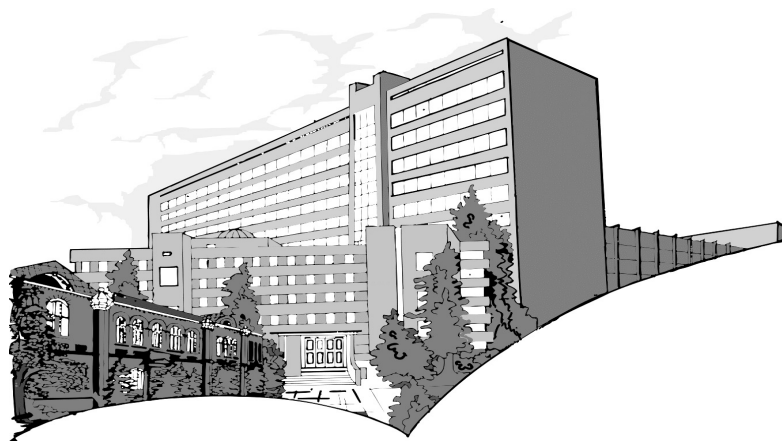

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Факультет економіки і менеджменту
Кафедра економіки та міжнародних економічних відносин

СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ
З ДИСЦИПЛІНИ «РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА»

для студентів спеціальностей: 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,
076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»,
073 «Менеджмент»,
242 «Туризм»
ступеня вищої освіти «бакалавр»

УДК 332.1(038)

С 48

Схвалила науково-методична рада Херсонського державного університету (*протокол від «15» 04 2020 року № 4*)

Рекомендовано до видання Вченою радою Херсонського державного університету (*протокол від «27» 04 2020 року № 10*)

Укладач:

Ушкаренко Юлія Вікторівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії та міжнародних економічних відносин Херсонського державного університету.

Рецензенти:

Шашкова Ніна Ігорівна – завідувач кафедри менеджменту і адміністрування Херсонського державного університету, доктор економічних наук, доцент.

Гончаренко Ірина Василівна – професор кафедри публічного управління та адміністрування і міжнародної економіки Миколаївського національного аграрного університету, доктор економічних наук, професор.

Словник основних термінів і понять з дисципліни «Регіональна економіка» для студентів спеціальностей 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», 073 «Менеджмент», 242 «Туризм» ступеня вищої освіти «бакалавр»: навчальний посібник / уклад. Ю.В. Ушкаренко – Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2020. – 45 с.

ISBN 978-617-7783-77-9 (електронне видання)

У посібнику представлено у систематизованому вигляді базова термінологія з дисципліни «Регіональна економіка», яка може бути корисною при вивченні всього блоку економічних дисциплін.

Для студентів вищих навчальних закладів освіти.

Для студентів спеціальностей 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», 073 «Менеджмент», 242 «Туризм» ступеня вищої освіти «бакалавр».

УДК 332.1(038)

ISBN 978-617-7783-77-9 (електронне видання)

© Ушкаренко Ю.В., 2020

© ХДУ, 2020

© ФОП Вишемирський В.С., 2020

ПЕРЕДМОВА

Регіональна економіка вивчає територію (регіон) як цілісну соціально-економічну систему, утворену взаємодією природно-ресурсного, соціально-демографічного та господарського потенціалів. Регіональна економіка як певна галузь науки і навчальний курс базується на пізнанні й свідомому використанні економічних законів і закономірностей функціонування і розвитку суспільного виробництва. Саме виявлення конкретних форм прояву цих законів і закономірностей в господарській діяльності регіону можна вважати загальним предметом курсу. Цей предмет пізнання за змістом складають: теорія і практика господарювання, формування і використання виробничого потенціалу регіону; взаємодія усіх видів ресурсів, організація і ефективність господарської та інших видів діяльності регіону.

Завдання курсу полягає у засвоєнні теорії регіональної економіки і регіонального розвитку, наукових засад регіональної економічної політики; оволодіння знаннями про територіальну і галузеву структуру господарського комплексу України та її регіонів; об'єктивну необхідність раціонального та ефективного використання природних, науково-виробничих, людських ресурсів регіонів країни; засвоєння принципів раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища, понять про екологічний моніторинг, екологічні нормативи і стандарти.

Під час вивчення дисципліни студенти повинні засвоїти зміст економічних категорій; взаємозв'язок понять та показників; господарський механізм функціонування на рівні місцевого самоврядування; механізм розміщення продуктивних сил; методи кількісної і якісної оцінки економічних явищ; шляхи підвищення ефективності використання потенціалу території.

Для студентів економічних спеціальностей надзвичайно важливо ознайомитися з навчальною дисципліною «Регіональна економіка», в якій змістовно і глибоко висвітлюються проблеми, про які йшлося вище. Дана дисципліна орієнтована на збагачення студентів знаннями, необхідними для формування їх освітнього світогляду, для високопрофесійної підготовки спеціалістів здатних активно працювати на користь України.

Словник призначений сприяти тому, щоб керівники, спеціалісти, студентство та всі інші, хто цікавиться економікою, оволоділи її сучасною мовою, знали сучасну економічну термінологію, точно тлумачили терміни і поняття, що вживаються у сфері національної економіки. Головне його завдання – подати коротке, але цілком достатнє і доступне для розуміння пояснення економічних термінів і понять, які містять відомості з національної економіки. Мета даного посібника – сприяти підготовці висококваліфікованих фахівців із ринковим мисленням і навичками в галузі регіональної економіки.

Необхідність підготовки словника, що має переважно довідниковий характер, зумовлена часом та об'єктивними умовами суспільного життя сьогодення. У словнику наведені найпоширеніші та найуживаніші терміни з регіональної економіки, а також подано їх тлумачення. Дидактична цінність словника полягає в тому, що при роз'ясненні економічного змісту одного терміну, наводяться посилання й на інші терміни, що дозволяє ширше охопити тематичний зміст визначеного напрямку.

Вказівки до користування словником

Словник основних термінів і понять з дисципліни «Регіональна економіка» розрахований передусім для студентів, що здійснюють навчання за спеціальностями 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», 073 «Менеджмент», 242 «Туризм», але може стати у пригоді й студентам спеціальності 051 «Економіка» при вивченні курсу «Розміщення продуктивних сил».

Пропонований нами «Словник основних термінів і понять з дисципліни «Регіональна економіка» містить близько двохсот найбільш уживаних термінів та терміносполучень з регіональної економіки, які найчастіше зустрічаються в науковій літературі та навчальних виданнях.

Структура словникових статей така: терміни подаються в алфавітному порядку; після відповідного поняття дається визначення або пояснення. Сподіваємося, що словник стане у нагоді як студентам економічного й бізнесового спрямувань, так і усім іншим, а також особам, що бажають розширити коло своїх теоретико-прикладних знань. Словник також не буде зайвим і при підготовці до екзаменів, заліків, контрольних, самостійних робіт, а також при закріпленні знань, отриманих у минулі періоди.

АЛФАВІТ

Аа	Бб	Вв	Гг	Ґґ	Дд
Ее	Єє	Жж	Зз	Ии	Іі
Її	Йй	Кк	Лл	Мм	Нн
Оо	Пп	Рр	Сс	Тт	Уу
Фф	Хх	Цц	Чч	Шш	Щщ
Ьь	Юю	Яя			

А

Автократія – спосіб управління господарством території (регіону, країни) чи окремим підприємством, який ґрунтується на зосередженні влади однією особою.

Автоматизована система управління регіональним, (міським) розвитком – людино-машинна кібернетична система, що, на рівні з розумовою діяльністю, здійснює автоматизований збір і обробку інформації, необхідної для управління регіоном (містом), а також відповідні розрахунки, логічні операції з використанням обчислювальної техніки, сучасних засобів зберігання та передання інформації.

Автономія – самоуправління, форма організації управління територією, за якою вона має певні права та можливості самостійного прийняття господарських рішень.

Авторитарний капіталізм – економічна система, згідно з якою основні ресурси перебувають у приватній власності, а уряд у широких масштабах скеровує і регулює економічні процеси.

Агентство (агенція) регіонального розвитку (АРР) – інституція, яку іноді утворюють у районах з метою сприяння використанню внутрішнього потенціалу певної території. Основною її місією є узагальнення "колективного інтересу" до розвитку цієї території. Діяльність АРР в Європі координує міжнародна громадська організація EURADA. Для виконання такої ролі АРР має відповідати критеріям: сприйматися як інституційний механізм регіонального розвитку органами державної влади, місцевим і регіональним самоврядуванням, політичними структурами; координувати діяльність з державними та самоврядними структурами і водночас зберігати автономію у прийнятті рішень, зокрема мати власну стратегію місцевого чи регіонального розвитку; володіти фінансовими ресурсами для реалізації узгоджених з місцевою владою проектів регіонального розвитку; мати кваліфікований персонал. Формування мережі агентств регіонального розвитку в Україні належить до заходів з реалізації Концепції державної регіональної політики.

Агропромисловий територіальний комплекс – сукупність розташованих на певній території підприємств і організацій, діяльність котрих тісно

пов'язана з виробництвом, переробкою та збутом сільськогосподарської продукції. Найважливішими факторами формування агропромислових територіальних комплексів є; потреби суспільства у продукції агропромислового комплексу в окремих районах; наявність певного рівня соціально-економічного розвитку території, природних умов і відповідного земельного фонду; забезпеченість трудовими ресурсами; рівень розвитку транспортної системи та ін.

Адаптація (економічна) – пристосування економічної системи до нових умов господарювання, способу та якості життя.

Адміністративний центр – поселення, яке має законодавчо встановлені функції центру адміністративного управління щодо інших поселень, розміщених на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (країни, області, району). Функції поселення як адміністративного центру значною мірою визначають соціальну структуру та характер зайнятості його населення.

Адміністративно-командна система – система управління економікою країни, де влада зосереджена в центральних органах управління, в бюрократичному апараті й ґрунтується на розподільних і командних методах, централізованому плануванні та тоталітарному режимі.

Адміністративно-територіальна (регіональна) автономія – засіб децентралізації державної влади в унітарній державі. Суб'єкт адміністративно-територіальної автономії не має ознак державного утворення, а лише систему самостійно сформованих органів виконавчої та законодавчої влади, які, в свою чергу, володіють повноваженнями з низки питань і в межах, установлених центром, згідно з Конституцією держави і чинним законодавством. Прикладом є статус АР Крим.

Адміністративно-територіальний устрій – поділ території держави на систему адміністративних одиниць (край, область, провінція, департамент, округ, губернія, земля, воєводство, кантон, волость, повіт, район, громада, місто, село та ін.), відповідно до якого утворюється вертикальна структура органів державної влади й управління, а також здійснюються спрямовані процеси централізації та децентралізації. Необхідність такого поділу постає з потреби представництва вищої державної влади на окремих територіях,

певна географічна віддаленість котрих від політичного центру держави унеможлиблює і безпосередню реалізацію функцій та завдань вищої державної влади, і забезпечення широкого зворотного зв'язку у відносинах між державною владою й громадянами цих територій. Отже, адміністративно-територіальний устрій України – це поділ країни на систему адміністративних одиниць, згідно з яким утворюють місцеві органи влади й управління.

Альтернативи регіонального розвитку – варіанти регіонального розвитку, які розрізняються принципово і прийняття одного з яких унеможлиблює прийняття іншого. У регіональній економіці альтернативний підхід обумовлений можливостями застосування різних способів використання спеціалізації території, вибором різних цілей її перспективного розвитку, прогнозами варіантів ресурсного забезпечення розвитку тощо. Висунення альтернатив розвитку називається також побудовою альтернативних сценаріїв, які відповідають на запитання: "Що буде в перспективі, якщо ..?" Метод побудови сценаріїв спершу застосовували в галузі науково-технічного прогнозування, а згодом – у модельних дослідженнях проблем глобального і регіонального розвитку. Аналіз можливих альтернатив соціально-економічного розвитку регіонів особливо важливий для розроблення стратегії планування територій.

Апарат управління – органи, підрозділи, служби, котрі виконують функції управління на тому чи іншому ієрархічному рівні, тобто управляють країною, регіоном, окремим підприємством.

Ареал – територія, в межах якої спостерігається явище або відбувається процес, відсутній на суміжних площах.

Асамблея європейських регіонів (АЄР) – об'єднання близько 300 регіонів з усієї Європи, в тому числі країн СНД, яке тісно співпрацює з Радою Європи та інституціями Європейського Союзу і підтримує постійні зв'язки з іншими міжрегіональними асоціаціями. Організована 1985 р. під назвою Ради регіонів Європи.

Асоціація європейських прикордонних регіонів – об'єднання, куди входять як прикордонні, так і транскордонні регіони (близько 40 членів). Створена у 1971 р. Відстоює інтереси своїх членів перед державними структурами, організовує конференції та форуми. У 1981 р. підготувала

Хартію прикордонних і транскордонних регіонів (змінена й доповнена 1987 р.), у якій, зокрема, наголошувалося, що прикордонні й транскордонні регіони є рушійними силами регіонального розвитку. Асоціація – дорадчий орган Ради Європи та ЄС.

Асоціація європейських регіонів – об'єднання адміністративно-територіальних утворень з країн Європи. Основні напрями діяльності: обмін досвідом управління та господарювання, лобювання інтересів регіонів у національних і міжнародних організаціях. Виникла 1998 р. Існують також дрібніші міжнародні асоціації, створені для вирішення конкретних регіональних проблем. Прикладами таких асоціацій можуть бути: 1) Конференція периферійних приморських регіонів (The Conference of Peripheral Maritime Regions). Створена 1973 р., налічує понад 100 членів. Виконує дві основні функції: виступає за перенесення економічної активності з центральних до периферійних і приморських територій, а також сприяє спільним ініціативам, що ґрунтуються на використанні ресурсів приморських територій; 2) Робоча група традиційних індустріальних регіонів (The Working Group of Traditional Industrial Regions). Створена 1984 р. Об'єднує близько 20 регіонів Європи. Є класичним зразком об'єднання за спільними інтересами. Основна її мета – обмін досвідом і зміцнення зв'язків між індустріальними регіонами, лобювання введення до нових пріоритетів структурних фондів фінансування регіонів з падінням виробництва промислової продукції; 3) "Чотири двигуни Європи" (Four Motors of Europe). Створена 1988 р. Об'єднує німецьку землю Баден-Вюртемберг, іспанську Каталонію, італійську Ломбардію і французький регіон Рон-Альпи. Основні напрями співпраці: розвиток транспортної інфраструктури та комунікацій, співпраця в галузі нових технологій, освіти і науки. У 1995 р. підписано документ про спільну європейську стратегію "Чотирьох двигунів Європи".

Асоціація регіональної науки – організація, створена 1954 р. у США за ініціативи У. Айзарда. Об'єднала навколо регіональної науки представників різних наукових дисциплін: економістів, географів, планувальників, архітекторів, інженерів, екологів, соціологів, політологів, психологів, юристів і фахівців інших галузей, які вважають доцільним вивчати і вирішувати професійні проблеми в регіональному контексті. У 1960 р. Асоціація отримала міжнародний статус. Упродовж існування здійснює регулярну діяльність, організовуючи континентальні й світові конгреси, видаючи журнали та серії монографій, організовуючи навчальні програми.

Широко відомі в світі Записки Асоціації регіональної науки (Regional Science Association Papers).

Б

Баланс територіальний – система показників і розрахунків, за допомогою яких встановлюється ступінь урівноваженості (збалансованості) між певними видами ресурсів та потребами в них у межах певної території (зокрема міста). Розділяються на баланси виробничого призначення і соціального спрямування. Баланси економічного призначення розробляються за певними видами економічних ресурсів (матеріальних, трудових, фінансових, інформаційних, виробничих потужностей та ін.). Особливістю складання балансів економічних ресурсів по всій території є те, що їхня ресурсна частина доповнюється статтею "ввезення" (або "залучення"), а видаткова частина, "потреби", – статтею "вивезення" (або "надання"). Це пояснюється органічним поєднанням балансу кожного регіону з аналогічними балансами інших регіонів і зведеним балансом певного виду продукції (ресурсів) по всій території країни в умовах реального розподілу праці. Баланси територіальні розглядаються як однопродуктові – за одним видом ресурсів (нафта, бензин, зерно); комплексні – за певною сукупністю аналогічних ресурсів, що можуть розглядатися як взаємозамінні у споживанні; міжпродуктові – за схемою міжгалузевого балансу в натуральних показниках. Розробляються і звітні (аналітичні) баланси, і перспективні для обґрунтування економічної стратегії, спрямованої на забезпечення потреб територій певними ресурсами. Територіальні баланси соціального спрямування розробляються з питань, котрі становлять основу соціальної політики у регіонах. Це, зокрема, баланс грошових доходів і витрат населення, баланс соціальної інфраструктури (за окремими позиціями і под.).

Баланс території – система показників, яка характеризує співвідношення територій різного функціонального призначення (за сучасним і перспективним використанням) території міста або регіону. Застосовується для розроблення схем планування територій і генеральних планів міст.

Бартер – натуральний товарообмін за схемою "товар за товар", що здійснюється на основі договору, який визначає пропорції обміну.

Бізнес-план розвитку регіону – документ, що містить систему пов'язаних у часі та просторі й узгоджених з метою і ресурсами заходів і дій, спрямованих на отримання у регіоні максимального прибутку через реалізацію найефективніших для цього регіону підприємницьких проектів. У бізнес-плані розвитку регіону розглядаються науково-технічні, технологічні, організаційні, соціальні, географічні й інші аспекти реалізації кожного підприємницького проекту.

Біполярний регіон – регіон міжнародного співробітництва, що формується на базі двох взаємопов'язаних міст різних країн у вигляді пари близько розташованих міст (відстань менше 100 км) з обох боків державного кордону. Є основним структурним елементом транскордонних регіонів. Ці міста за сприятливих умов можуть набути значення полюсів розвитку в прикордонному просторі держав-сусідів. Прикладами біполярних регіонів у транскордонній зоні України є Львів - Жешув, Ковель - Люблін, Ужгород - Кошице, Чернівці - Сучава, Рені - Галац, Чернігів - Гомель, Харків - Белгород, Луганськ - Каменськ-Шахтинський, Красний Луч - Новошахтинськ, Маріуполь - Таганрог.

Безробітні (за методологією Міжнародної організації праці (МОП)) – особи (zareєстровані та незареєстровані в державній службі зайнятості), котрі одночасно відповідають трьом умовам: не мали роботи (прибуткового заняття); упродовж останніх чотирьох тижнів активно шукали роботу або намагались організувати власну справу; впродовж найближчих двох тижнів були готові приступити до роботи, тобто почати працювати за наймом або на власному підприємстві з метою отримання оплати або доходу. До категорії безробітних також належать особи, які приступають до роботи протягом найближчих двох тижнів; знайшли роботу, чекають відповіді; zareєстровані у державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу; навчаються за скеруванням служби зайнятості.

Безробіття – соціально-економічна ситуація, за якої частина працездатного населення не може знайти відповідну роботу в зв'язку з дефіцитом робочих місць.

Бідність – нестача грошових засобів, матеріальних ресурсів для забезпечення нормальної життєдіяльності окремої людини, сім'ї чи населення регіону, країни.

Бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) – план утворення та використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій і повноважень місцевого самоврядування.

Бюджет розвитку – доходи та видатки місцевого бюджету, які утворюються та використовуються для реалізації програм соціально-економічного розвитку, зміцнення матеріально-фінансової бази.

В

Валова додана вартість – різниця між випуском в основних цінах і проміжним споживанням. Вона містить первинні доходи, що створюються учасниками виробництва і розподіляються між ними. У національних рахунках використовують два рівні показники і два методи оцінки. Для економіки загалом результати вимірюються випуском товарів і послуг та валовим внутрішнім продуктом у ринкових цінах, для секторів і видів економічної діяльності – випуском в основних цінах і валовою доданою вартістю. Валова додана вартість у регіоні – різниця між валовим випуском регіону та проміжним споживанням у регіоні. Вона містить первинні доходи, що створюються учасниками виробництва в регіоні та розподіляються між ними. У національних і регіональних розрахунках використовують два різні показники і два методи оцінки. Для економіки регіону загалом результати вимірюються випуском товарів і послуг та валовим внутрішнім продуктом у ринкових цінах; для секторів і галузей – випуском і валовою доданою вартістю у так званих основних цінах.

Валове нагромадження – сума валового накопичення основного капіталу, зміни запасів матеріальних оборотних коштів і придбання за винятком вибуття цінностей.

Валовий випуск регіону – сумарна вартість товарів і послуг, що є результатом виробничої діяльності одиниць-резидентів регіону в звітному періоді.

Валовий внутрішній продукт – сукупна вартість у ринкових цінах кінцевого продукту (продукції, товарів, послуг), створеного за рік у межах країни всіма виробниками, котрі перебувають на її території. ВВП на стадії виробництва визначається як різниця між випуском у ринкових цінах і проміжним споживанням у цінах покупців або як сума валових доданих

вартостей видів економічної діяльності й податків на продукти, без урахування субсидій на продукти.

Валовий внутрішній продукт регіону – узагальнювальний показник його соціально-економічного розвитку, що відображає сукупну вартість товарів і послуг (у ринкових цінах), вироблених у межах регіону за певний відтинок часу. Обчислюється як сума валових доданих вартостей галузей економіки плюс податки на продукти без урахування субсидій на продукти. В Україні розрахунки ВВП здійснюються лише з середини 90-х років із переходом від статистики Балансу народного господарства до прийнятої в усьому світі системи національних рахунків.

Валовий дохід – сукупний річний дохід виробників. Визначається як різниця між грошовою виручкою від продажу товарів і матеріальними витратами на їх виробництво, тобто валовий дохід дорівнює сумі зарплати і чистого доходу (прибутку).

Валовий національний продукт – узагальнювальний показник соціально-економічного розвитку країни, що відображає кінцеві результати діяльності підприємств і організацій сфери матеріального виробництва та сфери обслуговування населення країни. ВВП відрізняється від валового внутрішнього продукту (ВВП) тим, що перший характеризує результати виробництва підприємств і організацій країни незалежно від того, розміщені ці підприємства на території даної країни чи за її межами, а другий стосується лише підприємств, розміщених на території країни.

Валовий прибуток регіону – показник, що характеризує перевищення доходів над витратами, котрі підприємства регіону мають унаслідок виробництва.

Валовий регіональний продукт – показник, що визначається як різниця між сумою випусків і сумою проміжного споживання в регіоні. Має бути одним з головних показників майбутньої системи регіональних рахунків, яка повинна поширити принципи системи національних рахунків на регіональний рівень.

Валовий (чистий) прибуток – показник, що характеризує перевищення доходів над витратами, які підприємства мають унаслідок виробництва.

Чистий прибуток визначається через вилучення з валового прибутку споживання основного капіталу.

Вертикальна інтеграція у регіоні – виробниче або організаційне об'єднання, злиття, кооперація, взаємодія підприємств, пов'язаних загальною участю у виробництві та реалізації однорідної продукції або взагалі одного й того самого кінцевого продукту. Об'єднання обумовлюється технологічною або продуктовою кооперацією: постачальників матеріалів, виробників вузлів і деталей, збірників кінцевого виробу, продавців і споживачів кінцевого продукту. Вертикальна інтеграція сприяє просуванню товару на ринок.

Виключна компетенція – повноваження органу або посадової особи місцевого самоврядування, що не можуть бути передані будь-яким способом іншим органам або посадовим особам місцевого самоврядування та державної влади.

Виконавчі органи рад – органи, котрі відповідно до Конституції України та Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" створюються сільськими, селищними, міськими, районними в містах (у випадку їх створення) радами для здійснення виконавчих функцій і повноважень місцевого самоврядування у межах, визначених законодавством України.

Вимушена неповна зайнятість – кількість працівників, котрі прийняті на умовах повного робочого дня (тижня), але були переведені на скорочений графік роботи, а також перебували в неоплачуваних відпустках з ініціативи адміністрації.

Випуск – вартість товарів і послуг, що є результатом виробничої діяльності одиниць – резидентів у звітному періоді.

Виробництво окремих видів промислової продукції – обчислюється за валовим випуском продукції, тобто разом з продукцією, використаною на промислово-виробничі потреби цього ж підприємства.

Виробничий потенціал регіону – 1) реальний обсяг продукції, який можливо виробити за умови повного використання наявних ресурсів регіону; 2) існуючі та потенційні можливості виробництва, наявність факторів виробництва, забезпеченість його певними видами ресурсів.

Виробничо-територіальна система – поєднання виробничих підприємств, що характеризується взаємопов'язаним функціонуванням на основі інтеграції та певної територіальної спільності; один з типів виробничо-територіальних комплексів. Складається з елементів, котрі беруть безпосередню участь в її функціонуванні, й не може функціонувати за відсутності будь-якого з них. Виробництва, що входять до складу системи, за функціями поділяються на основні (головні), допоміжні й обслуговуючі. Виробничо-територіальні системи класифікуються за їхньою спеціалізацією (в Україні – машинобудівні, паливно-енергетичні, хімічні, агропромислові, лісопромислові, будівельно-індустріальні та ін.).

Вільна економічна зона (ВЕЗ) – певна господарська територія з високим ступенем самоуправління і значним пільговим режимом, виділена для широкого залучення іноземного капіталу, передової техніки і технологій, управлінського та маркетингового досвіду. Така зона має бути економічно і соціально високоефективною, забезпечувати випуск конкурентоспроможної продукції (послуг) на рівні сучасних світових стандартів як на внутрішній, так і на зовнішній ринки.

Г

Галузевий економічний район – територія, що має єдність елементів, котрі належать до однієї або кількох взаємопов'язаних (сполучених) галузей. Отже, це район, виділений на основі одного класу господарських об'єктів у межах певної території. При виділенні таких районів використовують одну або кілька провідних ознак, які характеризують територіальне поширення однієї з галузей або виробництв промисловості, сільського господарства, будівництва, соціально-культурного комплексу та ін.

Генеральна схема планування території України – містобудівна документація, що визначає концептуальні вирішення планування та використання території України.

Генеральний план населеного пункту – містобудівна документація, яка визначає принципи вирішення розвитку, планування, забудови й іншого використання території населеного пункту.

Географічна конкретність регіону – властивість регіону (міста) як складної динамічної системи управління, обумовлена тим, що шляхи його розвитку

тісно пов'язані з географічними особливостями розташування. Відображає "унікальність", тобто специфічні властивості регіону, усвідомлення яких необхідне для пошуку управлінських рішень.

Геопланування – наука про раціональне (ефективне й інтенсивне) використання території (територіальних ресурсів) конкретного ареалу через раціональне розміщення виробничих підприємств, комунікацій і місць розселення з комплексним урахуванням географічних, економічних, архітектурно-будівельних й інженерно-технічних факторів та умов. Є науковим підґрунтям планування територій і містобудування - власне планування та втілення в натурі раціональної територіально-господарської організації проєктованого регіону (міста). Пропонується також як узагальнювальний термін, що замінив би "планування територій і містобудування", – мається на увазі всі три його засадничі стадії: наукове обґрунтування, власне планування і втілення в натурі (впровадження).

Геосистема – цілісне утворення, множина взаємопов'язаних елементів, функціонування котрих залежить від їхнього розташування на території (у просторі) й від властивостей довкілля. Здатність геосистеми реагувати на зовнішні впливи уможливорює управління нею.

Д

Депресія – застій в економіці, характерний відсутністю підйому виробництва та ділової активності, низьким попитом на товари і послуги, безробіттям.

Депресивні регіони (території) – регіони, які принципово відрізняються від відсталих (слаборозвинутих) тим, що за гірших, ніж у середньому по країні, сучасних соціально-економічних показників (темпи спаду виробництва у розрахунку на жителя, середньомісячні доходи працюючих, рівень безробіття, забезпеченість населення соціальними послугами, ступінь ротаційності місцевого бюджету та ін.) у минулому були розвинутими, а за виробництвом певних продуктів посідали провідні місця в країні. Зазвичай ці регіони мають достатньо високий рівень накопиченого виробничо-технічного потенціалу, значну частку промислового виробництва в структурі господарства, відносно високий рівень кваліфікованих кадрів. Однак через різні причини (падіння попиту на основну продукцію або зниження її

конкурентоспроможності, вичерпаність мінеральних ресурсів, погіршення геологічних умов і под.) ці регіони втратили колишнє економічне значення і відносні переваги. Завдання депресивних територій не можуть бути розв'язані власними силами і вимагають втручання держави, отже, депресивні регіони - це різновиди проблемних, а їх визначення передбачає проведення незалежної регіональної політики. Тривалість і глибина регіональної депресії значною мірою визначається складом галузей виробництва, криза в яких і є основною причиною поширення депресії на всю економіку регіону.

Держава як економічний суб'єкт – 1) сукупність органів і осіб, котрі зосереджують економічну владу, приймають економічні рішення в масштабі країни, розпоряджаються державною власністю; 2) усі види економічних ресурсів, факторів виробництва, грошових засобів, що перебувають у державній власності, в розпорядженні державних органів влади.

Державна цільова програма – комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки чи адміністративно-територіальних одиниць, здійснюються з використанням коштів Державного бюджету України та узгоджені за термінами виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням.

Державна регіональна політика – складова частина національної стратегії соціально-економічного розвитку України, тісно пов'язана зі здійсненням адміністративної реформи та впорядкуванням адміністративно-територіального устрою. Реалізується внаслідок здійснення органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування системи заходів для забезпечення ефективного комплексного управління економічним і соціальним розвитком України та її регіонів. Головна мета державної регіональної політики- створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку України та її регіонів, підвищення рівня життя населення, забезпечення дотримання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного її громадянина незалежно від місця проживання, а також поглиблення процесів ринкової трансформації на основі підвищення ефективності використання потенціалу регіонів, підвищення дієвості управлінських рішень, удосконалення роботи органів державної влади й органів місцевого самоврядування.

Державна стратегія регіонального розвитку в Україні – документ, що визначає стратегічні державні пріоритети, зміст і засоби реалізації Концепції державної регіональної політики в середньостроковій перспективі (4-6 років). Розробляється Генеральною схемою планування території України на середньо-строковий період в ув'язці з прогнозом економічного й соціального розвитку України на такий самий термін. Є складовою частиною національної системи стратегічного планування регіонального розвитку.

Дивергенція економічного простору – розходження певних ознак (показників) стану регіонів у процесі регіонального розвитку. Наприклад, відбувається дивергенція регіональних рівнів реальних середньодушових доходів регіонів (країн). Висновок про міжрегіональну дивергенцію за реальними доходами населення регіонів підтверджується їхньою динамічною типологізацією.

Динамізм регіону – властивість регіону як складної системи управління обумовлена тим, що він завжди перебуває у стані розвитку. Його масштаби, темпи і характер на окремих етапах різні. Можна виділити періоди відносно повільного розвитку регіону і періоди швидкого зростання, "вибуху", зазвичай пов'язані зі змінами у провідних ланках територіально-виробничого комплексу регіону або міста, зумовленими переоцінкою його природного або економічного потенціалу, економіко-географічного положення, кардинальними удосконаленнями в інфраструктурі. Зміни цих факторів призводять до ланцюгової реакції, наслідків у розвитку регіону.

Дискреція у регіональній економіці – спосіб вирішення економічних проблем, який полягає в тому, що орган місцевого самоврядування або особа, уповноважена приймати рішення, діють переважно на свій розсуд, залежно від власного бачення проблем і їхньої економічної оцінки.

Е

Екологізація регіону – процес послідовного впровадження нової техніки і технології, нових форм організації виробництва, виконання управлінських та інших рішень" які дають змогу підвищити ефективність використання природних ресурсів регіону з одночасним збереженням природного середовища та його поліпшення на різних рівнях.

Екологічна безпека регіону – стан навколишнього природного середовища у межах регіону, що не загрожує здоров'ю його населення в процесі праці та життєдіяльності.

Екологічна рівновага у регіоні – динамічний стан природного середовища регіону, за якого може бути забезпечена саморегуляція та відтворення основних його компонентів – атмосферного повітря, водних ресурсів, ґрунтів, рослинного і тваринного світу.

Економічний ефект у регіоні – корисний результат економічної діяльності, що вимірюється найчастіше як різниця між грошовим доходом від діяльності в регіоні та грошовими витратами на її здійснення.

Економічний потенціал регіону – сукупна здатність галузей народного господарства регіону виробляти продукцію, здійснювати капітальне будівництво, перевезення вантажів, надавати необхідні послуги населенню. Визначається досягненнями науки і техніки, обсягом виробничих потужностей, наявністю транспортних засобів, економічно активного населення, якістю їхньої фахової підготовки, ступенем розвитку галузей сфери обслуговування населення та ін. Формує необхідні умови для утворення експортного потенціалу регіону. Економічний потенціал оцінюється в процесі опрацювання регіональної стратегії розвитку обсягами, структурою, рівнем використання, ступенем зношеності основних фондів, розгалуженістю виробничої бази, наявністю наукоємних, інвестиційно спроможних галузей і підприємств, здатних до реалізації інноваційної моделі економічного зростання, ступенем кваліфікації трудових ресурсів, потужністю, технічним станом і щільністю інженерно-транспортної інфраструктури регіону.

Економічний простір у регіональній економіці – "насичена" територія, яка містить велику кількість об'єктів і зв'язків між ними. Кожний регіон має власний економічний простір і зв'язки зі зовнішнім економічним простором. Найважливішими характеристиками економічного простору є: густота (чисельність населення, обсяг валової доданої вартості, природні ресурси, основний капітал тощо на одиницю площі регіону); розміщення (показники рівномірності, диференціації, концентрації, розподілу населення й економічної діяльності); "зв'язаність" (інтенсивність економічних зв'язків між частинами та елементами простору, а також умови мобільності товарів, послуг капіталів і людей, які визначаються розвитком комунікаційних

мереж). У економічному просторі фіксується велика різноманітність форм організації господарства і розселення: промислові й транспортні вузли; територіально-виробничі комплекси; типи міст (монофункціональні, багатфункціональні та ін.) і міських систем (агломерації, мегаполіси); типи сільських поселень.

Економічно активне населення (згідно з концепцією робочої сили) – населення обох статей віком 15-70 років, яке впродовж певного періоду забезпечує пропозицію робочої сили для виробництва товарів і послуг. Економічно активними вважаються особи, зайняті економічною діяльністю, що приносить дохід (зайняті), та безробітні. Кількість зазначених категорій і їх характеристики обчислюються на підставі даних вибіркового обстеження населення (домогосподарств) з питань економічної активності (далі- вибіркові обстеження), впроваджених у практику роботи органів державної статистики з 1995 р. відповідно до рекомендацій Міжнародної організації праці (МОП). Зазначені вибіркові обстеження проводяться за місцем проживання й охоплюють осіб віком 15-70 років, стосовно яких розраховуються оцінки показників економічної активності, зайнятості та безробіття.

Економічно неактивне населення (поза робочою силою) – особи, котрі не можуть бути класифіковані як "зайняті" або "безробітні". До складу цієї категорії населення належать учні та студенти; пенсіонери за віком, за інвалідністю та на пільгових умовах; особи, зайняті в домашньому господарстві; особи працездатного віку, які зневірились знайти роботу; особи, що мали роботу сезонного характеру; інші особи, котрі не мали необхідності в працевлаштуванні, а також ті, що шукають роботу, але не готові приступити до неї найближчим часом через хворобу, навчання і под.

Екстенсивний шлях розвитку регіону – засіб збільшення обсягів його виробництва внаслідок кількісних факторів економічного зростання; додаткового залучення робочої сили, розширення посівних площ, збільшення видобутку сировини, будівництва нових об'єктів. Можливості екстенсивного розвитку зазвичай визначаються наявністю обмежених природних і трудових ресурсів.

Ентропія у регіональній економіці – величина, яка характеризує ступінь невизначеності регіональної системи.

Є

"Європа регіонів" – поняття, що відбиває тенденції посилення ролі регіонів у економічному житті Європейського Союзу й еволюційний перехід до єдиного економічного та політичного простору як системи регіонів, котрі взаємодіють безпосередньо. Відповідно до цього регіональна ланка має бути самостійним учасником європейського інтеграційного процесу. Прагнення регіонів до встановлення прямих контактів з органами ЄС, оминаючи національні уряди, знайшла втілення у відкритті регіональних представництв (бюро) у Брюсселі (їх близько 80).

Європейська асоціація агентств регіонального розвитку (EURADA) – міжнародна громадська організація, яка координує діяльність агентств регіонального розвитку (АРР) в Європі. Створена у грудні 1991 р. Зареєстрована в Бельгії (Брюссель). Асоціація визнає принципово важливим для АРР виконання таких завдань: 1) надання допомоги у створенні підприємств; 2) консультування підприємств, а також тренування їх управлінського персоналу; 3) розвиток і реклама зон підприємництва з метою залучення місцевих та зарубіжних інвесторів; 4) сприяння поширенню сучасних технологій і створенню підприємницьких мереж; 5) створення бізнес-інкубаторів та управління ними; 6) надання капіталу підприємствам; 7) проведення досліджень, а також участь у територіальному плануванні; 8) відродження депресивних територій.

Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР, European Regional Fund) – складова частина бюджету Європейського економічного співтовариства, згодом Європейського Союзу (ЄС). Створений у 1975 р. для фінансування заходів з подолання існуючих регіональних диспропорцій у країнах ЄС через участь у розвитку та структурній перебудові регіонів, що відстають у розвитку і в конверсії від індустріально розвинутих регіонів. Кошти виділяють країни зазвичай для депресивних районів, де рівень безробіття вищий, ніж у середньому по країні.

Єврорегіон – юридично оформлена (за нормами Ради Європи) територія транскордонного співробітництва між територіальними громадами або місцевими органами влади прикордонних регіонів двох або більше держав, які мають спільний кордон. Це співробітництво спрямоване на координацію взаємних зусиль і здійснення ними узгоджених заходів у різних сферах життєдіяльності відповідно до національних законодавств і норм міжнародного права, розв'язання спільних проблем і в інтересах людей, котрі

населяють цю територію по обидва боки державного кордону. Діяльність єврорегіонів розглядається як один з елементів загальноєвропейської системи пріоритетів, що відповідає принципів інтеграції держав через інтеграцію регіонів. Така діяльність передбачає: прискорення соціально-економічного розвитку транскордонних регіонів; кадрову інфраструктуру підготовку регіонів і країни загалом для поглиблення співпраці з ЄС, прискорення європейських процесів інтеграції, реалізації потенціалу формування експортної спеціалізації регіонів; розвиток міжнародних зв'язків у галузях туризму, рекреації, охорони довкілля.

Ж

Життєвий цикл регіональний – цикл регіонального розвитку, обумовлений підходом до виробництва в регіоні (регіонах) товарів як до процесу з певними стадіями: поява нового продукту, зростання його виробництва, зрілість (насиченість), скорочення.

Житлові будівлі – це будинки одноквартирні, садибного типу, з двома та більше квартирами масової й індивідуальної забудови, а також гуртожитки. До гуртожитків належать: житлові будинки для колективного мешкання, у тому числі будинки для людей похилого віку й інвалідів, студентів, дітей та інших соціальних груп (наприклад, будинки для біженців, гуртожитки для робітників і службовців, гуртожитки для студентів і учнів навчальних закладів, будинки дитини та сирітські будинки, притулки для бездомних тощо).

З

Загальний фонд місцевого бюджету – основна складова частина бюджету, яка охоплює всі видатки, не призначені для конкретної мети.

Загальні збори громадян за місцем проживання в Україні – зібрання всіх або частини жителів села (сіл), селища, міста для розв'язання будь-яких питань місцевого значення в межах Конституції України та заковів України.

Зайнятість населення регіону – система соціально-економічних відносин, пов'язаних із забезпеченням економічно активного населення регіону робочими місцями та участю його в суспільно корисній діяльності. Обумовлена специфікою природно-економічної зони, етнічним складом

населення, формами розселення (місто, село) та ін. Кількісно характеризується рівнем залучення населення або його окремих груп до суспільно корисної діяльності. Зайнятість населення - категорія регіональна. Вона досліджується у межах країни, області, району, міста.

Загальна площа житла – визначається як сума загальної площі нових житлових будівель і приросту загальної площі, отриманої внаслідок розширення, реконструкції існуючого житлового фонду й інших будівель. Загальна площа житла складається з житлової площі та площі підсобних приміщень. До житлової належить площа житлових кімнат: столових, спальних, дитячих та інших у середині квартири. До підсобних – приміщення, розташовані в середині квартири: кухні, коридори, санвузли, ванни й гардеробні кімнати, убудовані шафи й ін.

Зайняті (за матеріалами вибіркового обстеження органами державної статистики України) – особи, котрі: працювали впродовж обстежуваного тижня хоча б годину за наймом за винагороду в грошовому чи натуральному вигляді, індивідуально (самостійно), в окремих громадян або на власному (сімейному) підприємстві; працювали безкоштовно на підприємстві, у бізнесі, що належить будь-кому з членів домогосподарства, або в особистому селянському господарстві з метою реалізації продукції, виробленої внаслідок цієї діяльності; особи, які були тимчасово відсутні на роботі, тобто формально мали робоче місце, власне підприємство (бізнес), але не працювали впродовж обстежуваного періоду з незалежних від них обставин.

Зареєстровані безробітні (відповідно до Закону України "Про зайнятість населення"; ст. 2) – працездатні громадяни працездатного віку, котрі через відсутність роботи не мають заробітку або інших передбачених законодавством доходів і зареєстровані у державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, готові та здатні приступити до придатної роботи. Безробітними визнаються також інваліди, котрі не досягли пенсійного віку, не працюють та зареєстровані як такі, що шукають роботу. Кількісні та якісні характеристики цієї категорії безробітних, а також інформація про потребу в працівниках, працевлаштування незайнятого населення підготовлені на основі адміністративних даних державної служби зайнятості.

Зовнішньоекономічна діяльність, зовнішньоекономічні зв'язки – сфера економічної діяльності держави, підприємств, фірм, організацій, тісно пов'язана із зовнішньою торгівлею, експортом та імпортом товарів,

іноземними кредитами й інвестиціями, здійсненням з іншими країнами проектів (науково-технічних, виробничих, торгових тощо).

Зовнішньоекономічна політика – політика держави у сфері експорту, імпорту, залученні іноземного капіталу і вивезенні капіталу за кордон, здійсненні спільних науково-технічних, економічних та інших проектів тощо.

I

Імміграція – в'їзд у країну на тимчасове чи постійне проживання громадян інших країн.

Імпорт – ввезення в країну з-за кордону товарів, технологій, капіталів, послуг.

Інвестиції – довготермінові вкладення капіталу в країні власній або за кордоном у підприємства різних галузей, підприємницькі проекти, соціально-економічні програми, інноваційні проекти.

Інвестиційний цикл – комплекс заходів від моменту прийняття рішення про інвестування галузей і сфер економіки регіону (міста) до завершальної стадії інвестиційного проекту, наприклад, науково-дослідні й дослідно-конструкторські роботи, прийняття інвестиційних рішень, планування та проектування.

Індекс-дефлятор ВВП – сукупність індексів цін, які надають узагальнену характеристику їх змін у звітному періоді супроти цін періоду, прийнятого для порівняння.

Індекс реальної заробітної плати – показник, який характеризує зміну купівельної спроможності номінальної заробітної плати у звітному періоді порівняно з базисним під впливом зміни цін на товари й послуги і ставок податку з доходів фізичних осіб та обов'язкових відрахувань. Визначається діленням індексу нарахованої до виплати номінальної заробітної плати (без урахування податку на доходи з фізичних осіб і відрахувань до фондів соціального страхування) на індекс споживчих цін за той самий період. Обчислення індексу в українській статистиці здійснюється відповідно до

методики, побудованої на засадах резолюції щодо міжнародних порівнянь реальної заробітної плати, яка прийнята VIII Міжнародною конференцією статистиків праці 1954 р.

Індекс сільськогосподарського виробництва – відображає відносний рівень змін загальних фізичних обсягів сільськогосподарської продукції, вироблених за певні відтинки часу, обрані для порівняння. За складом - це індекс валової продукції сільського господарства, яка містить поряд з товарною продукцією, призначеною для реалізації, продукти сільськогосподарського походження, спожиті у процесі виробництва (насіння і корми), а також роботи, пов'язані з вирощуванням урожаю майбутнього року. В українській статистиці для його обчислення обрана формула Ласпейреса.

Індикативне планування – форма регіонального планування, що передбачає підготовку макроекономічних планів-прогнозів, де визначені головні орієнтири, масштаби, пропорції та кінцеві цілі розвитку галузей економіки регіону.

Ініціативні регіональні програми ЄС – програми регіонального розвитку, які ЄС реалізує за власною ініціативою (тобто незалежно від національних урядів). Об'єктами цих програм є проблеми певних типів регіонів.

К

Капіталізм – економічна система з приватною власністю на засоби виробництва і розподілом виробленого продукту (товарів, послуг) через ринок. Для капіталізму характерні вільне підприємництво, конкуренція, прагнення виробників отримати прибуток.

Капітальні інвестиції – це інвестиції в основний капітал (основні засоби), в інші необоротні матеріальні активи; витрати, пов'язані з поліпшенням об'єкта, які приводять до збільшення майбутніх економічних вигод, первинно очікуваних від використання об'єкта, і на суму яких збільшується первісна вартість основних засобів (капітальний ремонт будівель, споруд, машин, обладнання); інвестиції у необоротні нематеріальні активи, а також витрати на формування основного стада.

Концепція державної регіональної політики в Україні – документ, який визначає принципові напрями, довгострокові завдання, пріоритети, засоби й етапи діяльності держави щодо регіонального розвитку. Є складовою частиною національної системи стратегічного планування регіонального розвитку.

Концепція розвитку регіону – 1) сукупність найсуттєвіших елементів теорії (теорій) регіонального розвитку, викладена в конструктивній, прийнятній для практики формі; це теорія, переведена в алгоритм вирішення конкретної проблеми; 2) провідний задум, що визначає стратегію дій у здійсненні реформ, програм, планів розвитку регіону.

Криза економічна – різке погіршення економічного стану країни, характерне значним спадом виробництва, порушенням виробничих зв'язків, зростанням безробіття, зниженням життєвого рівня населення.

Критерії визначення проблемних регіонів ЄС – єдині для країн-членів ЄС критерії класифікації найвідсталіших регіонів ЄС: з рівнем ВВП на душу населення нижче середнього по ЄС; з мінімумом у 20 % зайнятості населення у депресивних галузях економіки; з більшою часткою зайнятості населення у сільському господарстві, ніж в інших регіонах держав-членів ЄС; з високим рівнем безробіття (мінімум 3,5 %), а також не менше, ніж на 20 вищим середнього по країні. Відповідно до цієї класифікації частка населення "відсталих" регіонів становила 100 % населення Ірландії, 51 % – Італії, 36 % – Великої Британії, 33 % – Франції, 32 % – Данії, 17 % – Бельгії, 15 % – Нідерландів, 12% – ФРН, 11% – Люксембургу. Всього на території таких регіонів проживало 40 % населення країн-членів ЄС.

Л

Лаг у розвитку регіону – економічний показник, що характеризує часовий інтервал між двома взаємопов'язаними явищами в економічному розвитку регіону, одне з яких є причиною, а інше – наслідком. У контексті розвитку регіону (міста) як складної динамічної системи управління йдеться про часовий інтервал, що розділяє момент управління системою (прогнозування, планування, програмування, проектування) або момент вкладання грошей у регіональну економіку і момент реалізації відповідних рішень у натурі.

Лінії регулювання забудови – визначені в містобудівній документації межі розташування будинків і споруд відносно червоних ліній, меж окремих земельних ділянок, природних меж та інших територій. Локальна система розселення розташована в межах компактної території мережа поселень, об'єднаних виробничими зв'язками, системою обслуговування населення, транспортним комплексом, системою інформації, єдиною політикою природокористування й охорони навколишнього природного середовища, централізацією управління автономними об'єктами системи. У локальній системі об'єктивно існує можливість щоденного особистого спілкування й обміну інформацією всіх представників її активного населення. З соціологічного погляду локальна система може ототожнюватися з соціумом - первинним територіальним осередком, що об'єднує колективи та окремих людей, у межах якого виявляється сукупність стосунків і найінтенсивніше розвиваються демографічні процеси.

Людського розвитку індекс – спеціальний сукупний індекс, що на підставі відповідних показників дає узагальнювальну оцінку людського прогресу. Такими показниками є ВВП на душу населення, рівень освіченості й тривалість життя. Уперше розроблений 1990 р. ООН. Визначається для окремих соціальних та етнічних груп, а також регіонів. Є індикатором їхнього добробуту.

М

Макроекономічна політика – дії держави, спрямовані на регулювання економіки загалом з метою підтримання її необхідного стану, забезпечення надійного функціонування.

Макроінструменти регіональної економічної політики – загальноекономічні регулятори, які впливають на поведінку багатьох економічних суб'єктів на певних територіях і становлять диференційовані за регіонами параметри (нормативи, ставки тощо) й умови загальнодержавної податкової, кредитної, інвестиційної, соціальної політики. Так, для стимулювання економічного зростання або підтримання проблемних регіонів устанавлюються знижені ставки податків на підприємництво, пільгові кредитні ставки, пільгові транспортні тарифи. Мета застосування таких стимулів – підвищення конкурентоспроможності певних регіонів на національному і зовнішніх ринках.

Міграційний приріст (скорочення) населення – різниця між кількістю прибулих на територію та кількістю вибулих за

Міграція населення – територіальні переміщення населення, пов'язані зі зміною місця проживання. Всі потоки (загальна міграція) за складовими частинами поділяються на внутрішньо-регіональну, міжрегіональну та міждержавну міграції. Внутрішньо-регіональна міграція – міграція населення, яка відбувається у межах одного регіону. Міжрегіональна міграція – міграція населення з одного регіону в інший у межах України. Міждержавна міграція – міграція населення за межі України або прибуття до України з Інших країн.

Міжгалузевий територіальний комплекс – територіальне формування, в якому поєднується кілька взаємопов'язаних галузей, що спільно використовують один вид вихідної сировини, виробляють взаємозамінну продукцію чи надають відповідні послуги, розв'язують певну регіональну проблему. Приклади таких комплексів: агропромисловий, лісопромисловий, паливно-енергетичний, машинобудівний, транспортний та ін. З-поміж регіональних комплексів виділяють загальнодержавний, районний (економічних районів), міжобласний та обласний комплекси, серед локальних – внутрішньо-обласні комплекси, комплекси економічних вузлів і центрів.

Міжнародна організація праці (МОП) – міжнародна організація, створена 1919 р. (штаб-квартира – в Женеві); з 1946 р. – спеціальний підрозділ ООН. Займається проблемами поліпшення умов праці та соціального забезпечення населення різних країн.

Міжнародні транспортні коридори (МТК) в Україні – національна мережа транспортних коридорів, концепція і програма створення та функціонування якої затверджена постановами Кабінету Міністрів України від 4 серпня 1997 р. і від 20 березня 1998 р. Ця концепція визначає основні принципи створення національної мережі міжнародних транспортних коридорів в Україні до 2015 р., а також введення її до міжнародної транспортної системи. Згідно з концепцією, транспортні коридори відіграватимуть важливу роль у розвитку прилеглих до них територій, особливо на ділянках транскордонних регіонів України, що дає змогу вважати будівництво транспортних коридорів початковим етапом розробки програм розвитку на її прикордонних просторах. Важливою стратегічною проблемою для України є інтеграція її

мережі національних транспортних коридорів до євразійської мережі. Система МТК була затверджена на Другій пан-європейській нараді міністрів транспорту Європи (Крит, 1994).

Міжнародні фінансові центри – центри міжнародного ринку позикового капіталу. Гонконг належить до семи найбільших у світі центрів такого типу (Нью-Йорк, Лондон, Париж, Токіо, Франкфурт-над-Майном, Цюрих, Гонконг).

Міжрегіональне економічне співробітництво країн ЄС – безпосереднє співробітництво регіонів країн-членів ЄС, найпоширенішими формами якого є обмін досвідом регіонального розвитку й управління; устрій регіональних ярмарків і виставок на територіях одне одного, що входить до функцій організації "Європартнеріат"; організація торгів на закупівлю товарів для регіональних і місцевих адміністрацій за участю регіонів різних країн; співпраця споріднених міст. Часто міжрегіональне співробітництво затверджується двосторонніми та багатосторонніми угодами регіональних і місцевих адміністрацій.

"Місія регіону" – новий термін, що відповідно до "Методичних рекомендацій з розроблення регіональних стратегій розвитку" характеризує вищий сенс, мету існування громади в майбутньому. Тісно пов'язаний з категорією "бачення майбутнього". Значною мірою залежить від довготермінового бачення суспільством того, яким воно прагне стати. Обґрунтовується та визначається за умов чіткого уявлення про наявні майбутні ресурси регіону, його конкурентоспроможність на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Міське і сільське населення – населення за місцем проживання. До міського населення належать особи, котрі проживають у міських поселеннях, до сільського – які мешкають у сільській місцевості. До міських населених пунктів входять міста республіканського, обласного, районного значення, обласного, районного значення) і селища міського типу, до сільських - села і селища незалежно від їх адміністративної підпорядкованості.

Монополія – виключне право на здійснення якого-небудь виду діяльності, що надається одній особі, групі осіб, державі.

Н

Навантаження не зайнятих трудовою діяльністю громадян на одне вільне робоче місце, вакансію – це відношення кількості зареєстрованих у державній службі зайнятості громадян, не охоплених трудовою діяльністю, до кількості вільних робочих місць, вакантних посад, заявлених підприємствами, установами й організаціями.

Національна система стратегічного планування регіонального розвитку в Україні – національна система, до складу якої входять: Концепція державної регіональної політики; Державна стратегія регіонального розвитку; Регіональна стратегія розвитку; Програми економічного і соціального розвитку; Контракти регіонального розвитку*

Національне багатство – сукупність природних ресурсів, створених засобів виробництва, матеріальних благ, цінностей, котрими володіє країна.

Національний дохід – вартість (у грошовому виразі) заново створеного за рік сукупного продукту в країні (дорівнює валовому національному продукту без амортизаційних відрахувань і побічних податків).

Національний комплекс – територіальне утворення, обмежене кордонами держави, де всі елементи та компоненти економічного життя - підприємства, заклади (зокрема, екстериторіальні), галузі, регіони функціонують як єдиний організм, спрямований на відтворення суспільного продукту і засобів його виробництва, а також умов життєдіяльності людини.

Національний продукт – грошовий вартісний вираз обсягу продукції, товарів, послуг, вироблених у господарстві країни впродовж року.

Наявне населення – це населення, яке перебуває на момент перепису на території, з урахуванням тимчасово проживаючих, якщо термін їх проживання не перевищує 12 місяців.

Номінальна заробітна плата – нарахування працівникам у грошовій і натуральній формі за відпрацьований час або виконану роботу: тарифні ставки (посадові оклади), премії, доплати, надбавки, а також інші види оплати за невідпрацьований час. Вона охоплює обов'язкові відрахування із заробітної плати працівників: податок з доходів фізичних осіб, збір на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. До номінальної

заробітної плати не відносять: грошове забезпечення кадрових військовиків та осіб рядового і начальницького складу, виплати за рахунок коштів фонду державного соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, оплата перших п'яти днів тимчасової непрацездатності за рахунок коштів підприємства, а також відрахування, що здійснює роботодавець на загальнообов'язкове державне соціальне страхування працівників.

О

Об'єднання територіальних громад (комун) – добровільне формування громад з метою об'єднання власних фінансових ресурсів для вирішення спільних проблем або отримання від держави сприятливішого режиму надання фінансової допомоги. У розвинутих країнах Європи користується державною підтримкою. У Франції передбачено фінансове стимулювання державою об'єднання комун, у ФРН держава законодавчо сприяє різним типам об'єднань громадян (зокрема таким, де функції управління делегуються одному з муніципалітетів або створюється спеціальний орган управління спільними місцевими справами). У випадках, коли ресурси територіальних громад недостатні для надання населенню потрібних послуг, закони ФРН, Великої Британії й Іспанії передбачають обов'язковість об'єднання цих громад.

Обласний бюджет – план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення спільних інтересів територіальних громад, виконання місцевих програм, здійснення бюджетного вирівнювання.

Обсяг будівельних робіт – вартість (у фактичних цінах, без ПДВ) зазначених робіт, що виконують під час нового будівництва, ремонту, розширення, реконструкції будівель й інженерних споруд, реставрації та технічного переоснащення підприємств.

Обсяг реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) – визначається за ціною продажу відвантаженої за межі підприємства готової продукції (виконаних робіт, послуг), що назване в оформлених як підстава для розрахунку з покупцями (замовниками) документах (у тому числі продукція (роботи, послуги) за бартерним контрактом, без урахування непрямих податків (податку на додану вартість, акцизного збору та ін.). Продукція вважається реалізованою на момент оформлення документів незалежно від надходження платежів за неї. Дані стосовно обсягів реалізації за видами

промислової діяльності сформовані за функціональним принципом (за однорідними продуктами).

Обсяги інвестицій в основний капітал — витрати на капітальне будівництво (нове будівництво, реконструкцію, розширення та технічне переоснащення діючих підприємств усіх видів економічної діяльності, витрати на будівництво об'єктів житлово-цивільного призначення); витрати на придбання машин і обладнання без здійснення капітального будівництва. До інвестицій в основний капітал належать витрати на будівельні і монтажні роботи всіх видів (у тому числі монтаж обладнання); придбання машин, обладнання, виробничого інструменту і господарського інвентарю; капітальні роботи й інші витрати. До інвестицій в основний капітал відносять також кошти населення на будівництво власних житлових будинків із надвірними господарськими будівлями.

Оплата праці найманих працівників — винагорода в грошовій і натуральній формі (оцінена в грошовому вираженні), яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за роботу, виконану в звітному періоді резидентним підприємством, незалежно від того, є дані працівники резидентами чи нерезидентами. Оплата праці обчислюється на підставі нарахованих сум і містить фактичні й умовні внески на соціальне страхування.

Органи самоорганізації населення — представницькі органи, що створюються частиною мешканців, які тимчасово або постійно проживають на відповідній території в межах села, селища, міста.

II

Парадигма регіональна — метод дослідницької регіональної програми, модель визначення регіональних проблем, прийнята як зразок розв'язання дослідницьких завдань, панівний спосіб наукового мислення, виражений у певній завершеності й відносній узгодженості поглядів на навколишні явища та речі, що належать до компетенції регіональної економіки. Вона характеризує історично певний стан історичної думки й означає стійку схему наукової діяльності, теоретико-методологічну модель тієї чи іншої регіональної проблеми. Поняття "парадигма" запровадив американський філософ та історик науки Г. Кун.

Планування територій – процес регулювання використання територій, який полягає у створенні й упровадженні містобудівної документації, ухваленні та реалізації відповідних рішень.

Попит на робочу силу на зареєстрованому ринку праці – кількість вільних робочих місць і вакантних посад, про які підприємства, установи, організації повідомили державну службу зайнятості.

Приватизація – процес роздержавлення власності на засоби виробництва, житло, землю, природні ресурси, майно.

Принципи місцевого самоврядування – основні засади здійснення місцевого самоврядування, серед яких: народовладдя; законність; гласність; колегіальність; поєднання місцевих і державних інтересів; виборність; правова, організаційна та матеріально-фінансова самостійність у межах повноважень, визначених законами; підзвітність і відповідальність перед територіальними громадами їх органів і посадових осіб; державна підтримка та гарантії місцевого самоврядування; судовий захист прав місцевого самоврядування.

Природний приріст (скорочення) населення – різниця між кількістю народжених живими та кількістю померлих.

Прогнозні та програмні документи економічного й соціального розвитку – документи, які відповідають вимогам законодавства України до документів і відображають прогнози та програми економічного і соціального розвитку.

Програма економічного і соціального розвитку України – документ, в якому визначаються цілі й пріоритети економічного і соціального розвитку, засоби та шляхи їх досягнення, формується взаємоузгоджена і комплексна система заходів органів законодавчої та виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, спрямованих на ефективне розв'язання проблем економічного і соціального розвитку, досягнення стабільного економічного зростання, а також характеризуються очікувані зміни у стані економіки й соціальної сфери.

Продуктивні сили – поєднання місць прикладання праці та людей, унаслідок чого здійснюється діяльність, корисна суспільству, частині суспільства чи людині за умови, що ця діяльність не суперечить суспільним морально-етичним нормам і цінностям.

Проміжне споживання – витрати на товари й послуги, використані інституційними одиницями для виробничих потреб.

Р

Районний бюджет - план утворення та використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення спільних інтересів територіальних громад сіл, селищ, міст районного значення, виконання місцевих програм, здійснення бюджетного вирівнювання.

Реальна заробітна плата - показник, який характеризує купівельну спроможність номінальної заробітної плати під впливом змін споживчих цін на товари, послуги та рівня податків і обов'язкових платежів.

Регіон (лат. *regionis* - область, район) – територія, яка відрізняється від інших низкою ознак і характеризується певною цілісністю та взаємопов'язаністю її складових елементів. Є ключовим поняттям у регіоналістиці, регіонології, регіональній економіці, регіональній науці, регіонознавстві. Регіони виділяються відповідно до певних цілей і завдань, найголовніше з котрих - управління розвитком. Регіони можуть бути будь-якого розміру - від міста (чи району в крупному місті) до величезних регіонів усередині континенту. Для позначення територіального обсягу регіону можуть застосовуватись такі терміни, як "локальне регіональне утворення", "мікрорегіон", "мезорегіон", "макрорегіон" тощо. У випадку виділення в середині країни з метою управління розвитком регіону він становить основну складову частину державного територіального устрою, яка визначена єдиною політикою державного регіоналізму і має організаційну відокремленість, цілісність, економічну та географічну самодостатність, право місцевого самоврядування, систему державних органів, котрі є елементами (підсистемами) державної структури влади й управління країною.

Регіоналізація – 1) розвиток, зміцнення економічних, політичних та інших зв'язків між областями або державами, що входять до одного регіону;

виникнення регіональних об'єднань держав. Формами регіоналізації є утворення митних союзів, торговельних преференцій на зразок квот, здійснення спільної валютної політики і системи платіжного обліку з іншими країнами і под. На сучасному етапі регіоналізація виявляється у створенні економічно інтегрованих просторів; 2) специфічність, розмаїття напрямів регіональної політики в окремих регіонах, яке пов'язане з їхніми особливостями; 3) те ж саме, що і районування; 4) зовнішньоторговельні привілеї двох країн.

Регіоналістика – сукупність дисциплін і напрямів, методологічних підходів і методичних прийомів, об'єктом дослідження яких є регіон. Сюди також відносять теорію районування, регіонологію, що досліджує закономірності функціонування і розвитку районів, регіональну економіку, регіональну соціологію, демографію та ін.

Регіональна політика – 1) сфера діяльності держави щодо управління економічним, соціальним і політичним розвитком країни в просторовому (регіональному) аспекті, тобто пов'язана з взаємовідносинами між державою і регіонами, а також регіонів між собою. Складова частина національної стратегії соціально-економічного розвитку. В орбіту регіональної політики вводяться такі напрями: співвідношення і взаємодія рушійних сил регіонального розвитку (державний, кооперативний, приватний сектори національної економіки; внутрішні й зовнішні фактори та засоби; співвідношення національного (загальнодержавного) і регіонального аспектів розвитку, центрального та регіонального рівнів управління економікою (рівень регіональної автономії, ступінь централізації планування й управління); ставлення до завдання піднесення економіки відсталих районів, освоєння нових районів і ресурсів; ставлення до національноетнічних питань (в умовах багатонаціональної держави); регіональні аспекти демографічної політики, політики урбанізації, державної політики тощо. З регіональною політикою тісно пов'язані регіональне планування та програмування. За структурою вона може бути поділена на окремі складові: економічну, промислову, соціальну, житлову, демографічну, екологічну, науково-технічну та ін. Основні соціально-економічні аспекти в регіональній політиці пов'язані з територіальним поділом праці, формуванням народногосподарських комплексів, економічним районуванням і загальнодержавним плануванням (програмуванням) соціально-економічного розвитку та розміщення

продуктивних сил; 2) сфера діяльності регіональної (місцевої) влади щодо управління соціально-економічним розвитком регіону (міста).

Регіональна політика держави – система дій держави, спрямованих на підтримку здійснення місцевого самоврядування в кожному регіоні країни за безумовного врахування загальнодержавних інтересів. Поняття "регіональна політика держави" містить у собі поняття "місцеве самоврядування" та "державна регіональна політика". Якщо місцеве самоврядування висуває на перше місце інтереси місцевої громади, то державна регіональна політика повинна забезпечити безумовне виконання у регіонах державного законодавства і тих інтересів, котрі держава має у конкретному регіоні. Основна мета регіональної політики держави - дотримання балансу інтересів центру держави і регіонів унаслідок формування раціональних бюджетних взаємовідносин між державними та місцевими бюджетами. Це необхідно для вирівнювання стану соціально-економічного розвитку різних регіонів, передусім умов життя населення, з урахуванням прогресивних соціальних нормативів і аналогів показників регіонального розвитку в розвинутих країнах світу. Ефективні бюджетні взаємовідносини між центром і регіонами повинні передбачати можливість фінансового забезпечення, функцій державного управління та функцій місцевого самоврядування. Вважається, що розподіл бюджетних надходжень на місцях між державними і місцевими бюджетами повинен здійснюватися у пропорції приблизно 55-45. При цьому держава знімає з себе фінансову відповідальність за вирішення економічних і соціальних проблем територіальних громад у частині, яка відноситься до компетенції місцевого самоврядування. Це не відкидає, однак, у випадку необхідності надати державну фінансову та матеріальну допомогу економічно відсталим (депресивним) регіонам за рахунок перерозподілу Державного бюджету.

Регіональна угода (регіональний контракт) – договір між органами місцевого самоврядування регіонального рівня та урядом держави, який має на меті реалізацію спільної стратегії держави і регіону стосовно розвитку територій і регулює взаємні зобов'язання та відповідальність стосовно названих у контракті заходів. Українське законодавство передбачає, що контракт буде укладатися між урядом та обласною радою і сприятиме активнішій участі регіонів у формуванні стратегії та планів розвитку територій. Оформлення відносин між державою і регіоном у формі контракту засвідчує перехід від управління через підпорядкування або командування до управління через взаємодію. Результатом регіонального контракту є

поєднання ресурсів регіону- інтелектуальних, фінансових, організаційних та ін. – з державними ресурсами. Контракт гарантує, що в межах регіону держава буде діяти з урахуванням пріоритетів діяльності регіональної влади – і навпаки.

Регіональне врядування (regional governance) – набір або система методів використання органами публічної влади економічних, соціальних та інших ресурсів території з метою підвищення показників людського розвитку. Пріоритетність саме розвитку людини означає, що шляхи розвитку регіону повинні аналізуватися через призму інтересів громадян, які мають канали впливу на рішення, що приймаються органами влади, контролюються і залучаються до її діяльності. Поняття "врядування" означає, насамперед, залучення до процесів управління регіоном, окрім регіональних органів влад, інших чинників, котрі діють на відповідній території, зокрема, бізнесу, громадськості, інтереси, якої захищаються громадськими об'єднаннями; представників різних соціально-демографічних груп; органів місцевого самоврядування нижчого територіального рівня. Характерними рисами процесу врядування є прозорість і підконтрольність громадянам, відповідність принципам ефективності й рівності.

Регіональне планування – форма державного втручання в економіку регіону з метою пом'якшення найгостріших диспропорцій і соціальних протиріч (депресія, стагнація, безробіття). Розглядається в більшості країн як необхідний інститут національного соціально-економічного планування. Ефективна форма реалізації регіональної політики.

Регіональні нерівності – відмінності у рівнях розвитку, зайнятості, доходів населення, умов підприємництва тощо в регіонах. Зведення до мінімуму тих нерівностей, на яких може ґрунтуватися виникнення соціальних конфліктів, перешкоди соціально-економічному розвитку країни загалом, є сутністю регіональної політики. До найпоширеніших причин регіональних нерівностей відносять: значні відмінності природно-кліматичних умов життя і підприємництва в окремих регіонах країни; масштаби, якість і напрями використання природних ресурсів, що визначають "продуктивність" регіонів; периферійне або глибинне положення регіону, внаслідок чого підвищуються транспортні витрати, зростають виробничі витрати і звужується ринок збуту; застаріла структура виробництва, запізнення з упровадженням інновацій; агломераційні переваги (перехрещення в регіоні багатьох міжгалузевих зв'язків і розвинута інфраструктура) й агломераційні

недоліки (перенасичення виробництвом, перенаселення); стадія технологічного розвитку; відмінності підприємницького клімату (податкова система, ступінь адміністративного контролю за фірмами); політичні й інституціональні фактори (наприклад, ступінь регіональної автономії); соціально-культурні фактори (рівень урбанізації, освіченості населення, наявність наукових і культурних центрів тощо).

Регіональний підхід неокласичний – підхід до регіональної політики, за якого допускається, що вільний нерегульований ринок самостійно спричиняє усунення нерівності між регіонами, а отже, недоцільно обмежувати стихійну дію ринкових сил. Протилежний підхід – теорія незбалансованого розвитку.

Регіональний розвиток – 1) зміна структури регіонів або територіальних утворень усередині них (зазвичай, ідеться про прогресивні зміни структури); 2) ускладнення (ефективна позитивна зміна) регіональної системи. Якщо розвиток пов'язаний з руйнацією, зниженням рівня тощо, застосовується термін "деградація".

Регіонознавство – галузь наукових знань, яка вивчає територіальну організацію господарства і життєдіяльності населення. Предметом його дослідження є соціально-економічні (суспільно-економічні) регіони всіх рівнів. Має на меті вивчення специфіки соціально-економічного, політичного, культурного, етноконфесійного, природного, екологічного розвитку відносно цілісних територіальних утворень. Усередині цієї галузі знань можна виділити, по-перше, теоретичне регіонознавство - займається аналізом територіальної диференціації не конкретних регіонів, а їхніх типів і моделей; по-друге, конструктивне регіонознавство – застосовує теоретичні положення до проектування штучних територіальних систем з чіткими межами (в цьому тлумаченні термін надзвичайно близький до наукових основ районного планування, яке в 60-х роках ХХ ст. отримало назву конструктивної географії району); по-третє, пізнавальне регіонознавство вивчає регіоналізацію простору як інструмент пізнання. Існує погляд на регіонознавство як на синтез наукових знань.

Регіонологія – 1) науковий напрям в економіці та суміжних з нею науках. Вивчає особливості розвитку регіону або економічного району як частини народногосподарського комплексу країни. До основних завдань регіонології належить з'ясування особливостей процесу суспільного відтворення регіону

для теоретичного і методологічного обґрунтування його прогнозування та регіонального планування; 2) наука, що вивчає закономірності системного екологічного, економічного, соціального, політичного, духовного функціонування і розвитку територіальних соціумів (спільностей людей), форми та методи регулювання цих процесів. Досліджує системність цілісного відтворення соціального життя на конкретній території. Об'єктом її дослідження є регіон як відносно самостійне природно-соціальне явище.

Рівень працевлаштування – це визначене за адміністративними даними державної служби зайнятості відношення (%) кількості працевлаштованих цією установою незайнятих осіб до загальної кількості незайнятих, котрі перебували на обліку в державній службі зайнятості впродовж певного періоду.

Розвиток економіки – загальне поняття, що означає абсолютну та відносну зміну макроекономічних показників, які характеризують стан економіки країни впродовж тривалого періоду (року, кількох років).

С

Світове господарство – взаємопов'язані та взаємодіючі господарства різних країн світу, які функціонують за узгодженими правилами; послідовне об'єднання господарств різних країн в єдину світову систему.

Середній розмір допомоги з безробіття – показник, який визначається діленням суми допомоги з безробіття, виплаченої за звітний місяць, на середньооблікову чисельність безробітних, котрі її отримували.

Середньомісячна номінальна зарплата – показник, визначений діленням нарахованого фонду оплати праці штатних працівників за звітний місяць (період) на середньооблікову кількість штатних працівників і на кількість місяців у періоді.

Середньооблікова кількість штатних працівників – кількість осіб, які перебувають у трудових відносинах з підприємством і отримують заробітну плату. В зазначеній кількості, крім перелічених категорій найманих працівників, також не враховуються тимчасово відсутні працівники, за

котрими зберігається місце роботи (передусім у відпустках у зв'язку з вагітністю та пологами або у додатковій відпустці з догляду за дитиною до досягнення нею віку, визначеного законодавством), сумісники.

Середньорічна чисельність населення – середня арифметична з чисельності населення на відповідній території на початок і кінець календарного року.

Стабілізація економіки – попередження, сповільнення економічного спаду, утримання, закріплення показників функціонування економіки на певному рівні, оздоровлення господарства.

Стадія виробництва – характеризується показниками випуску, проміжного споживання, валового внутрішнього продукту (валової доданої вартості).

Стимулювання розвитку регіонів – комплекс економічних, соціальних, екологічних, правових і організаційних заходів, спрямованих на досягнення стабільного розвитку регіонів. Здійснюється з метою забезпечення їх збалансованого економічного та соціального розвитку; досягнення оптимальної (з погляду економічної ефективності) спеціалізації регіонів у виробництві товарів і послуг; подолання депресивного стану окремих територій; ефективного використання наявного ресурсного, економічного, науково-технічного і трудового потенціалу регіонів; створення сприятливого інвестиційного клімату в регіонах; забезпечення їх екологічної безпеки. Стимулювання розвитку регіонів здійснюється на засадах концентрації державних і місцевих ресурсів з метою досягнення найефективнішого з точки зору регіонального розвитку їх використання; розміщення державних капітальних вкладень у регіонах на конкурентній основі; співпраці органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, недержавних організацій, суб'єктів господарювання у розв'язанні завдань регіонального розвитку.

Сукупний суспільний продукт – увесь валовий продукт у грошовому виразі, створений за рік.

Схема планування території – містобудівна документація, яка визначає принципи рішення щодо планування, забудови й іншого використання

відповідних територій адміністративно-територіальних одиниць, їх окремих частин.

Т

Територія – частина земної поверхні у визначених межах (кордонах) з властивими їй географічним положенням, природними та створеними діяльністю людей умовами й ресурсами, а також з повітряним простором і розташованими під нею надрами.

У

Умови регіонального розвитку – ресурси й інші чинники, які впливають на регіональний розвиток або визначають його, проте є поза межами регіону.

Управління – свідомі цілеспрямовані дії суб'єктів, органів управління на людей та економічні об'єкти, що здійснюються з метою спрямувати їх поведінку й отримати бажані результати.

Учасники державного прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України – органи державної влади, які розробляють, затверджують і здійснюють прогностичні й програмні документи економічного та соціального розвитку: Кабінет Міністрів України, уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики, інші центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації й органи місцевого самоврядування.

Ф

Фактор регіонального розвитку – ресурс, який стосовно об'єкта виступає як фактор розміщення, співвіднесений з відповідною територією. Це той внутрішній ресурс певної території, що впливає на її розвиток.

Факторний аналіз регіонального розвитку – виявлення і класифікація факторів, котрі впливають на ефективність того чи іншого явища або процесу розвитку регіону. За допомогою заходів факторного аналізу стає можливим встановити, який з факторів здійснює вирішальний вплив на показник, що досліджується. Мета факторного аналізу - сприяння найефективнішому та

раціональному використанню матеріальних, трудових і фінансових ресурсів регіону, його природних багатств, усунення необґрунтованих видатків і витрат.

Ц

Центр – об'єкт (або концентрована група об'єктів), який стосовно решти простору виконує певну функцію (адміністративну, фінансову, інформаційну та ін.).

"Цивілізаційний дуалізм" у регіональній економіці – унікальна риса, яка виникає внаслідок накладання в обох прикордонних просторах транскордонного регіону багатьох чинників і процесів, що створюють двоїстий характер транскордонного регіону. У зв'язку з цим в обох його частинах виникає територіальна зона взаємної проникності суспільних процесів і явищ з рисами двоїстості. Прикордонні локальні спільноти мають або різноманітні збіги та подібності, або контрастні цивілізаційні розбіжності. До дійових заходів, що поліпшують транскордонні зв'язки і дають змогу подолати певну інформаційну ізоляцію до центральних територій кожної з країн, є, зокрема, спільна регіональна преса, двомовні видавництва та програми телебачення і радіо.

Ч

Чистий експорт товарів і послуг у регіоні – різниця між експортом та імпортом зовнішньої торгівлі регіону.

Чистий прибуток регіону – показник регіонального розвитку, який визначають через вилучення з валового прибутку регіону споживання основного капіталу.

Ш

Шкода в регіональній економіці – збиток, що завдає стихія, а також діяльність одного суб'єкта господарської діяльності іншим суб'єктам (або регіонам) унаслідок стихійного лиха або знищення, пограбування, забруднення, злісного порушення чинного законодавства. Найчастіше

йдеться про матеріальні чи моральні втрати, завдані природі, довкіллю, населенню.

Щ

Щільність населення – показник, визначений діленням чисельності наявного населення на площу території.

Я

Ядро – частина території регіону, в якій найбільшою мірою (з найбільшою густотою, інтенсивністю) виявлено її ознаки. Наприклад, у регіоні ресурсного типу в ядрі концентрується основна частина видобутку сировини. Решта території – периферія, яка доповнює ядро.

Ядро багато регіональної системи – територія, яку охоплює множина регіонів, котрі розвиваються за варіантами, оптимальними для розвитку всієї системи (в тому сенсі, що їм не вигідно виділятися зі системи, утворюючи територіальні коаліції). Умовою стабільності ядра є досягнення регіонами, які входять до системи, оптимуму Парето.

Якість життя – рівень споживання матеріальних благ і задоволення духовних потреб, стан здоров'я, тривалість життя, умови середовища, морально-психологічний клімат та ін.

Ярмарок регіонів – торги, які періодично організовують у заздалегідь обумовленому місці й дають регіонам змогу продемонструвати свої особливості й економічний потенціал. Населений пункт, де відбувається ярмарок, має нагоду зміцнити свої економічні зв'язки, активізувати експортно-імпортні процеси, збагатити власний ринок різноманітною продукцією тощо.

Список використаної літератури

1. Бабашкина А.М. Государственное регулирование национальной экономики / Бабашкина А.М. – К.: Финансы и статистика, 2003. – 480 с.
2. Балабанов Г.В. Трансформація територіальної організації України / Г.В. Балабанов, І.Й. Ловецький – К. Наукова думка, 2004. – 220 с.
3. Белявцев М.І. Інфраструктура товарного ринку / М.І. Белявцев, Л.В. Шестопалова – К.: Центр навч. літ-ри, 2005. – 416 с.
4. Бланк И.А. Словарь-справочник финансового менеджера / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 1998. – 480 с.
5. Гордієнко Д.Д. Економічний тлумачний словник (2-е вид.) / Д.Д. Гордієнко. – Київ, ТОВ "КНТ" 2007. – 360 с.
6. Горев Л.Н. Оптимизация экосред. Кн. 2. – Прогнозирование и оптимизация / Горев Л.Н., Дорогунцов С.И., Хвесик М.А. – К.: Наукова думка, 1997. – 558 с.
7. Горев Л.Н. Оптимизация экосред. Кн. 3 – Воспроизводство и пополнение / Горев Л.Н., Дорогунцов С.И., Хвесик М.А. – К.: Наукова думка, 1997. – 560 с.
8. Гринів Л.С. Національна економіка: Навч. посібник. / Гринів Л.С., Кічурчак М.В. – Львів: “Магнолія 2006”, 2010. – 464 с.
9. Гриньова В.М. Державне регулювання економіки: Навчальний посібник / Гриньова В.М., Новікова М.М. – Х.: Видавничий дім «ІНЖЕК», 2004. – 756 с.
10. Дворядкина Е.Б. Национальная экономика / Дворядкина Е.Б. – К.: Наукова думка, 2000. – 130 с.
11. Державне регулювання економіки / За ред. І.Р. Михасюка. – Л.: «Українські технології», 1999. – 640 с.
12. Державне регулювання економіки: Навч. посібник / С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін. – К.: КНЕУ, 2000. – 316 с.
13. Дідківська Л.І. Державне регулювання економіки / Дідківська Л.І., Головка Л.С. – К.: Знання, 2006.
14. Данилишин Б.М. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України / Данилишин Б.М., Дорогунцов С.І., Міщенко В.С., Коваль Я.В., Новоторов О.С., Паламарчук О.М. – Київ, РВПС України. 1999. – 716 с.
15. Данилишин Б.М. Продуктивні сили економічних районів України / Данилишин Б.М., Чернюк Л.Г., Фащевський М.І. та ін. – К: ЗАТ “НІЧЛАВА”, 2000. – 517 с.
16. Дорогунцов С.І. Теорія розміщення продуктивних сил і регіональної економіки. Навч. посіб. / Дорогунцов С.І., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. – К.: “Стафед-2”, 2001. – 144 с.
17. Дорогунцов С.І. Україна: проблеми сталого розвитку: Наукова доповідь / Дорогунцов С.І., Данилишин Б.М., Лібанова Е.М. – К.: РВПС України НАН України, 1997. – 96 с.
18. Доценко А.І. Регіональне розселення: проблеми та перспективи. / Доценко А.І. – К.: Наукова думка, 1994. – 237 с.
19. Економічний словник-довідник / [за ред. С.В. Мочерного]. – Київ: Феміна, 1995. – 368 с.

20. Заблоцький Б.Ф. Національна економіка. Підручник / Заблоцький Б.Ф. – Львів. Новий світ 2000, 2009. – 582 с.
21. Коноплицкий В. А. Экономический словарь: толково-терминологический / В.А. Коноплицкий, А.И. Филина. – Киев: КНТ, 2007. – 624 с.
22. Круш П.В. Макроекономіка: Навч. посіб. для вузів. / Круш П.В., Тульчинська С.О. – К.: Центр навч. літ-ри, 2005. – 400 с.
23. Лукінов І.І. Економічна трансформації (наприкінці ХХ сторіччя) / Лукінов І.І. – К.: АТ "Книга", 1997. – 456 с.
24. Лишиленко В.І. Регіональна економіка: підручник / Лишиленко В.І. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 384 с.
25. Міжнародні економічні відносини: система регулювання міжнародних економічних відносин / А.С. Філіпченко, В.С. Бурковський та ін. – К.: Либідь, 1994. – 254 с.
26. Національна економіка. Підручник для ВНЗ (рек. МОН України) / За заг. ред. Круша П.В. – К. Каравела, 2008. – 416 с.
27. Національна економіка. Навчальний посібник для ВНЗ / За ред. Тарасевича В.М. – К. ЦУЛ, 2009. – 280 с.
28. Орешин В.П. Государственное регулирование национальной экономики: Учебное пособие. / Орешин В.П. – К.: Юристъ, 1999. – 289 с.
29. Парсаданов Г.А. Прогнозирование национальной экономики. / Парсаданов Г.А., Егоров В.В. – К.: Либідь, 2002. – 304 с.
30. Прядко В.В. Національна економіка: навч. посіб. / За заг. ред. В.В. Прядка. – К.: КНТ, 2011. – 296 с.
31. Регіональна економіка: Підручник / Жук М.В. – К.: ВЦ "Академія", 2008. – 416 с.
32. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка. Підручник / Дорогунцов С.І., Заяць Т.А., Пітюренко Ю.І. та ін. – Київ, КНЕУ, 2005. – 988 с.
33. Руденко В.П. Природно-ресурсний потенціал України / Руденко В.П. – К.: Либідь, 1994. – 450 с.
34. Савченко В.Ф. Регіональна економіка: Навч. посібник / Савченко В.Ф. – К.: Кондор, 2012. – 339 с.
35. Слухай С.В. Довідник базових термінів та понять з мікроекономіки / С.В. Слухай – К.: Лібра, 1998. – 256 с.
36. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки / Д.М. Стеченко – К.: Знання, 2006. – 324 с.
37. Сухарський В.С. Економічний словник-довідник / В.С. Сухарський – Тернопіль: Навчальна книга, 2002. – 328 с.
38. Чернюк Л.Г. „Розміщення продуктивних сил України": Навчальний посібник / Л.Г. Чернюк, Д.В. Клиновий – Київ: ПУЛ, 2002. – 470 с.

Науково-методичне електронне видання

Ушкаренко Юлія Вікторівна

**СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ
З ДИСЦИПЛІНИ «РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА»**

для студентів спеціальностей:

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,
076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»,

073 «Менеджмент»,

242 «Туризм»

ступеня вищої освіти «бакалавр»

ISBN 978-617-7783-77-9 (електронне видання)

Підписано до видання 13.05.2020 р.

Формат 60x90/16. Гарнітура Times New Roman.

Ум. друк. арк. 3,08. Обл.-вид. арк. 3,32.

Замовлення № 1469.

Видано з готового оригінал-макету

Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В. С.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи: серія ХС № 48 від 14.04.2005 р.

видано Управлінням у справах преси та інформації.

Адреса: 73000, Україна, м. Херсон, вул. Соборна, 2,

тел. (050) 133–10–13, e-mail: printvvs@gmail.com, vish_sveta@rambler.ru